

Bilimsel Araştırmalarda Amaç, Problem ve Sınırlılıklar

GİRİŞ

Sosyal bilimlerde nicel yöntem olarak da adlandırılan bilimsel yönteme göre araştırma süreci çeşitli aşamalardan oluşur. Bu aşamalar araştırma probleminin oluşturulması, teorilerden ya da gözlemlerden yola çıkılarak hipotezlerin geliştirilmesi, araştırmaya uygun araştırma tipi, örneklem ve veri toplama tekniklerinin seçilmesi, verilerin toplanması, analiz edilmesi ve bulguların açıklanarak teoriyle ilişkilendirilmesidir. Bu ünite de araştırma konusunun nasıl seçildiğini, araştırma probleminin nasıl oluşturulduğunu, hipotezlerin nasıl kurulduğunu ve araştırmanın kapsam ve sınırlılıklarının nasıl belirlendiğini inceleyeceğiz.

ARAŞTIRMA KONUSUNUN SEÇİLMESİ

Araştırmaya başlamadan önce araştırmacının neyi ele alacağına dair bir fikri olması, ne hakkında bilgi toplayacağını bilmesi ve tanımlaması gerekir. Bu tanımlama, araştırmacının konusunu oluşturur (Robson, 2003, 21). Hangi konunun çalışılacağı tamamen araştırmacının bilimsel ilgi ve merakına bağlıdır. Araştırma konusu, araştırmacının kişisel deneyimlerinden, daha önce başka araştırmacılar tarafından yapılmış çalışmalardan, kitle iletişim araçlarından, teorilerden, inançlardan ve değerlerden etkilenilerek seçilebilir. Araştırmacılar bu çeşitli kaynaklardan konularını seçerken, diğer araştırmacıların önemli bulduğu ve itibar gösterdiği konular, gündemdeki toplumsal sorunlar, eldeki mali kaynaklar ve personel kaynakları gibi çeşitli faktörleri göz önünde bulundururlar (Lin, 134).

Araştırma konusu seçilirken araştırmanın uygulanabilir olmasına dikkat edilmeli, araştırma konusu sadece ilginçliği nedeniyle değil, çeşitli açılardan araştırılabilir olması nedeniyle de seçilmelidir. Örneğin; “seri katillerin toplumla bütünleşme düzeyleri” gibi bir araştırma konusu ilgi çekici olmakla birlikte, veri toplama süreci açısından birçok zorluk içerdiği için bu araştırmanın uygulanabilirlik düzeyi oldukça düşüktür. Araştırma konusu seçilirken dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da konunun genişliğidir. Araştırma konusu araştırma problemi hâline gelirken daraltılacaktır ancak konu fazla geniş olursa uygun bir araştırma probleminin geliştirilmesi de çok zor olacaktır. Örneğin “istihdam” ya da “madde bağımlılığı” araştırma konusu olamayacak kadar geniş kapsamlı ifadelerdir. Araştırma konusunu daraltmak için ilgilenilen konunun kiminle ilgili olduğu, hangi mekân ya da coğrafi alana, hangi zamana, hangi kültüre ya da hangi araştırma evrenine ilişkin olduğu belirtilebilir. Örneğin; “özel sektörde kadın istihdamı”, “istihdam koşullarının iş tatmini üzerindeki etkisi”, “gençler arasında madde bağımlılığı”, “aile içi şiddetin madde bağımlılığı üzerindeki etkileri” gibi ifadeler, araştırma konusu olmaya uygundur. Araştırma konusu özgün ve net olmalıdır. Bununla birlikte araştırma konusu olarak belirlediğimiz ifade, henüz bilimsel olarak sınanmaya hazır hâlde değildir.

ARAŞTIRMA KONUSUNUN DARALTILMASI VE ARAŞTIRMA PROBLEMİNİN OLUŞTURULMASI

Seçilen araştırma konuları, genellikle tek bir araştırmada incelenemeyecek kadar geniş çaplı ve muğlak olurlar. Bu nedenle araştırmacının seçtiği araştırma konusunu daraltıp netleştirmesi ve araştırılabilir bir problem hâlinde ifade etmesi gerekir. Araştırma, açık ve tam olarak belirtilmiş problemlere doğru çözüm yolları bulmaya yönelik, objektif, planlı ve sistemli bir süreçtir (Kaptan, 1973, 104). İyi bir araştırma problemi araştırılabilir, anlamlı, genellenebilir, orijinal ve güncel olan, eldeki kaynaklarla, mevcut teknik olanaklarla ve araştırmaya ayrılması planlanan zaman içinde araştırılabilecek bir problemidir. Problemin araştırılabilirliği, gözlem yapmaya ve veri toplamaya uygun olması anlamına gelir. Başka bir deyişle, akla gelebilecek her konu ya da sorun, araştırma problemi olamaz. Araştırmanın anlamlılığı ise araştırma sonucunda elde edilecek bulguların işe yaraması, ilgili bilim dalına ve/veya bir toplumsal sorunun çözümüne katkıda bulunması, toplum açısından değerli ve anlamlı olması anlamına gelir.

Araştırma probleminin ifade edildiği problem cümlesi, soru cümlesi şeklinde yazılmalıdır. Problem cümlesinin açık olması, konuyu tam olarak belirtmesi, konuya uygun olması ve konuyu sınırlayabilmesi gerekir. Problem cümlesi sadece konunun ne olduğunu göstermekle kalmaz, seçilecek yöntemin ne olacağına ve araştırmanın aşamalarına ışık tutar (Kaptan, 1973, 112-113). Araştırmanın amacı, tipi ve yöntemi, araştırma probleminde kendini gösterecektir. Araştırma problemi tek bir cümleyle ifade edilebileceği gibi, probleme ilişkin önemli birkaç sorudan, yani birkaç cümleden de oluşabilir. Araştırma problemleri, araştırmacıların araştırma sonunda cevaplamayı umdukları sorulardır. Sosyolojide sorulan soruları genel olarak gerçeklere ilişkin sorular, karşılaştırmalı sorular, gelişimle ilgili sorular ve teorik sorular olarak sınıflamak mümkündür (Giddens, 1993, 14),

Olgusal sorular (gerçeklere ilişkin sorular): Araştırmalarda deneysel gerçeklere ilişkin sorular sorulabilir. Örneğin Türkiye'de herkes uyması gereken yasalar olduğunu ve bu yasalara uymadığı takdirde cezalandırılacağını bilir. Ancak bireylerin adalet sistemiyle ilişkileri, suç türleri ve suçların yapısıyla ilgili bilgimiz yüzeysel ve yetersizdir. Bu konuda “En sık işlenen suçlar nelerdir?”, “Suç işleyen insanların ne kadarı polis tarafından yakalanmaktadır?”, “Polis tarafından yakalanan suçluların ne kadarı mahkemece suçlu bulunarak mahkûm olmaktadır?” gibi sorular sorulabilir. Konuyla ilgili mevcut veriler eksik ya da yanlış olabileceği için, gerçeklere ilişkin sorular, çoğu zaman görüldüğünden daha karmaşıktır (Giddens, 1993, 14),

Karşılaştırmalı sorular: Bir toplumdaki gerçeklerle ilgili bilgi, bu durumun diğer toplumlarda da görülen genel bir durum mu olduğu, yoksa bu topluma özgü bir durum mu olduğu hakkında bize bilgi veremez. Bunu öğrenmek için, bir toplumda gözlemlenen bir olgunun diğer toplumlarda da gözlemlenip gözlemlenmediğine, çeşitli toplumlarda belirli sosyal olguların ne şekilde farklılaştığına yönelik karşılaştırmalı sorular sorulur: “Türkiye ve İngiltere’de işlenen suçların dağılımı ve suça ilişkin politikalar ne şekilde farklılaşmaktadır?” sorusu, karşılaştırmalı bir sorudur (Giddens, 1993, 15).

Gelişimsel sorular: Sosyologlar, sadece günümüz toplumlarını birbiriyle karşılaştırarak incelemeyiz, bu toplumların geçmişlerini ve bugünlerini de birbirleriyle kıyaslarlar. Modern dünyanın yapısını anlamak için, toplumun önceki biçimlerini ve değişimin ne şekilde gerçekleştiğini incelemek gerekir. Bu tip çalışmalarda sorulan sorular “İlk hapisaneler nasıl ortaya çıkmıştır?” sorusu gibi, gelişimle ilgili sorulardır (Giddens, 1993, 15).

Teorik sorular: Gerçeklere ilişkin sorularla öğrenilen gerçekler ne kadar önemli ve ilgi çekici olursa olsun, sosyoloji sadece gerçeklere ilişkin bilgileri toplamaktan ibaret değildir. Toplumdaki olay ve olguların “neden”lerini ortaya çıkarmak için teorik sorular sorulur. Teorik sorular, araştırmacının hakkında bilgi topladığı gerçeklerin araştırmanın konusunu nasıl etkilediğini, bu konuya ilişkin ne gibi sonuçlar doğurduğunu doğru bir şekilde yorumlamasını sağlar. Örneğin, endüstrileşmenin modern toplumların ortaya çıkmasında çok etkili olduğu bilinmektedir. Ama acaba “Neden farklı toplumların endüstrileşme süreçleri birbirinden farklıdır?”, “Neden endüstrileşme, aile ve evlilik sistemlerinde yaşanan değişimlerle ilişkilendirilmektedir?” Bu gibi sorular teorik sorulardır (Giddens, 1993, 16).

Etrafımızda eğitim, sağlık, suç, yoksulluk, çalışma yaşamındaki çatışmalar gibi toplumla ilgili birçok sorun olduğunu görmekteyiz. Bu alanların iyileştirilmesi için gerekli olan bilgi, sosyolojik araştırmalar yoluyla elde edilebilir. Dolayısıyla genel düzeyde araştırma konusu seçmek çok zor bir adım değildir. Seçilen konunun daraltılması ve araştırmacının yürütebileceği bir araştırma kapsamında ele alınabilecek açık, net ve sınırlandırılmış bir araştırma problemi hâline getirilmesi ise nispeten zor bir süreçtir. Örneğin, “Türkiye’de eğitim alanındaki eşitsizlikler hakkında bazı cevaplar bulmaya çalışıyorum” demek yeterli olmaz. Tam olarak hangi sorulara hangi cevapları aradığımızı bilmemiz gerekir. Eşitsizliğin boyutlarını mı, nüfus içinde dağılımını mı, nedenlerini mi, sonuçlarını mı inceleyeceğiz? Günümüzdeki eşitsizlikleri mi, belirli bir tarih aralığında yaşanmış eşitsizlikleri mi inceleyeceğiz? Eğitimdeki eşitsizliklerle cinsiyeti nedeniyle mi, ekonomik durumu nedeniyle mi, yoksa bölgesel eşitsizlikler nedeniyle mi maruz kalanları inceleyeceğiz? Hâlen okul

çağında olanları mı, yoksa okul çağını geçmiş olanları mı inceleyeceğiz? Okul çağında olanları inceleyeceksek devlet okuluna gidenleri mi, özel okula gidenleri mi araştıracağız? Hangi eğitim düzeyindeki eşitsizlikleri, ilköğretimdekileri mi, ortaöğretimdeki mi, yükseköğretimdekileri mi ele alacağız? Eğitimdeki eşitsizliğin göstergeleri olarak okula başlama oranlarını mı, mezun olma oranlarını mı, okuldaki başarıyı mı kabul edeceğiz, yoksa başka göstergeler mi bulacağız? Bu sorulara tam olarak cevap vermeden, yani araştırma konusunu daraltıp netleştirmeden önce veri toplamak etkisiz bir girişim olacaktır ve büyük ihtimalle yanlış veri toplama süreciyle bitecektir, çünkü tam olarak neyi bilmek istediğimiz belli değildir. Bu nedenle araştırma konusunu daraltmak ve araştırma problemini oluşturmak bizi “ne aradığımızı bildiğimiz” noktasına ulaştıracaktır.

Araştırma konuları cinsiyete, mekâna (coğrafi bölge, kır-kent vb.), yaşa (çocuklar-gençler-orta yaşlılar-yaşlılar vb.), zamana (2000 sonrası, 1985-2005 arası vb.), toplumsal tabakalara (vasıfsız işçi, vasıflı işçi, memur, işveren vb.) dayanarak daraltılabilir. Örneğin, boşanmayla ilgilendiğimizi düşünelim. Araştırma konusunun belirlenmesi, daraltılması ve araştırma probleminin oluşturulması sürecinde aşağıdaki gibi sorular sormak yardımcı olacaktır:

- İlgilendiğimiz zaman çerçevesi nedir? Şu andaki boşanma olgusuyla mı ilgileniyoruz, yoksa belirli yıllar arasındaki boşanmalarla mı ilgileniyoruz?
- İlgi uyduğumuz mekân ya da coğrafi bölge hangisi? Ülkenin belirli bir kısmındaki boşanmalarla mı, bütün ulusun boşanmalarıyla mı ilgileniyoruz? Yoksa karşılaştırma yapmak, örneğin bazı ülkeler arasındaki boşanma oranlarını karşılaştırmak mı istiyoruz? Öyleyse, hangi ülkeleri karşılaştırmak istiyoruz?
- Kiminle ilgileniyoruz? Boşanan erkeklerle mi, boşanan kadınlarla mı, boşanmış çiftlerin çocuklarıyla mı, boşanma sürecinde olan ailelerle mi, boşanma sürecini tamamlamış ailelerle mi ilgileniyoruz?
- Boşanmanın hangi yönüyle ilgileniyoruz? Boşanma oranıyla mı, boşanma kanunlarıyla mı, mülklerin dağılımı veya çocukların velayetiyle mi, boşananların boşanmaya ilişkin tutumlarıyla mı, boşanmanın nedenlerinin ya da sonuçlarının neler olduğuyla mı, yoksa konunun başka bir yönüyle mi ilgileniyoruz?
- Amacımız ne? Genel olarak boşanmayı betimlemekle mi ilgileniyoruz, yoksa alt grupları karşılaştırmak ve bu gruplardaki boşanma örüntülerini mi tanımlamak istiyoruz? Örneğin, sadece ulusal boşanma oranını mı, yoksa boşanma oranının yaşa, mesleğe, eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını mı öğrenmek istiyoruz?
- İlgimiz ne kadar soyut? Ham, işlenmemiş gerçeklerle mi ilgileniyoruz, yoksa daha soyut düzeyde bu gerçeklerin ifade ettiği şeylerle mi ilgileniyoruz? Örneğin, sadece boşanma oranını bilmek bizim için yeterli olacak mı, yoksa bu oranın daha soyut düzeyde, sosyal çatışma açısından ne ifade ettiğini mi bilmek istiyoruz? Eğer bunu bilmek istiyorsak, endüstriyel uyuşmazlıklar, suç oranları gibi çatışmayla ilgili diğer verileri de toplamamız gerekir (De Vaus, 1990, 28).

Örneğin, “kadınlar ve boşanma” şeklinde çok genel bir konu, aşağıda gösterilen şekilde adım adım daraltılabilir:

- Kadınlar ve boşanma
- Kadınların boşanma sonrası yaşama uyum süreci
- Çalışan kadınların boşanma sonrası yaşama uyum süreci
- Çalışan kadınların boşanma sonrası yaşama uyum sürecinde karşılaştıkları sorunlar
- Çalışan kadınların boşanma sonrası yaşama uyum sürecinde karşılaştıkları sosyal sorunlar
- Büyük şehirlerde çalışan kadınların boşanma sonrası yaşama uyum sürecinde karşılaştıkları sosyal sorunlar
- Büyük şehirlerde vasıfsız işçi olarak çalışan kadınların boşanma sonrası yaşama uyum sürecinde karşılaştıkları sosyal sorunlar

Bu durumda araştırma problemini “Büyük şehirlerde vasıfsız işçi olarak çalışan kadınların boşanma sonrası yaşama uyum sürecinde karşılaştıkları sosyal sorunlar nelerdir?” şeklinde oluşturabiliriz,

Araştırma probleminin ifade edilişi, araştırmanın tipine ve kullanılacak yönteme göre değişecektir. Nedensellik ilişkisini açıklamaya yönelik nicel araştırmalarda araştırma problemi, hipotez(ler)in

soru cümlesi hâline getirilmesi ile ifade edilir. Nitel araştırmalarda da araştırma problemi soru cümlesiyle ifade edilir ama problem, araştırma sürecinin ileriki aşamalarında değiştirilmeye uygun, esnek bir şekilde kurulur. Nitel araştırmalar genellikle keşifsel ve hipotez üretmeye yönelik araştırmalardır. Bu nedenle araştırma problemleri belirli bir konunun derinlemesine anlaşılmasına yönelik olarak, araştırmacıya mümkün olduğu kadar esneklik ve özgürlük sunacak şekilde oluşturulur. Nitel bir çalışmada araştırma problemi, çalışılacak konuyu tanımlar ve araştırmacının bu konunun hangi yönüyle ilgilendiğini ifade eder. Örneğin “Gebeliği etkileyebilecek kronik bir hastalığı olan gebe kadınlar, gebeliğin olumlu gelişmesini güvence altına almak için gebeliklerini ve yaşamlarını ne şekilde düzenlemektedirler?” şeklindeki bir soru, nicel bir araştırma için fazla genel ve belirsiz iken, nitel bir araştırma için son derece uygun bir araştırma problemidir. Bu soru, kronik bir hastalık nedeniyle gebeliği tehlikede olan kadınların inceleneceğini ifade etmektedir. Dahası, hamileliğin ve günlük yaşamın bir doktorun ya da başka birinin değil, kadınların bakış açısından inceleneceği ve verilerin gebeliğin olumlu gelişmesini isteyen, yani bir bebek sahibi olmayı uman kadınlardan toplanacağı anlaşılmaktadır (Corbin, 2008, 25-26).

LİTERATÜR TARAMASI

Literatür taraması, belirli bir konuda önceden yapılmış çalışmalarda elde edilmiş bilgilerin incelenmesi, önemli noktalarının gözden geçirilmesi ve özetlenmesidir. Araştırma problemi belirlenmeden önce araştırmacı bir ön literatür taraması yapar. Araştırma problemini oluşturduktan sonra ilgili literatürü detaylı bir şekilde inceler, problemini gözden geçirir ve ilgili literatürle ilişkilendirir.

Literatür taraması sayesinde araştırma konusuyla ilgili önceden yapılmış çalışmalar incelenir, konuyla ilgili geniş çaplı bilgi elde edilir, araştırmacının araştırma problemi hakkındaki düşünceleri netleşir. Aynı konuda önceden yapılmış araştırmalarda eksik kalmış ya da geliştirilmeye açık noktalar varsa araştırma bu noktalara yönlendirilebilir. Ayrıca önceden yapılmış bazı araştırmalarda kullanılmış olan veri toplama araçları yeni bir örneklem üzerinde kullanılarak benzer sonuçların elde edilmesi amaçlanabilir. Literatür taraması, araştırma için gerekli olan zemini inşa etmemizi sağlar, bulguların yorumlanması aşamasında araştırmacıya yardımcı olur ve araştırmayı güçlendirir.

Literatür taraması sırasında araştırmacı, aynı ya da benzer konularda yapılmış çalışmalarını inceleyerek kendi çalışmasının literatür içinde nerede yer alacağı hakkında bir fikir sahibi olur. Bu, hem araştırmacının araştırma problemini daha üretici bir şekilde gözden geçirmesini sağlar, hem de problemin kavramsal çerçevesini belirlemeye yardımcı olur. Diyelim ki kısa süre önce yeni bir işe başlamış olan insanların deneyimleriyle ilgili bir araştırma yapmayı düşünüyorsunuz. Mevcut araştırmaları incelediğinizde, askere gitmiş, yeni bir mahalleye taşınmış, yeni bir okula başlamış insanlar hakkında da benzer çalışmalar yapıldığını görebilir, böylece araştırmanızın “bireylerin yeni bir duruma uyum sağlama süreci” hakkındaki araştırmalardan biri olacağını fark edebilirsiniz (Cuba, 2001, 122),

İyi bir literatür taramasının;

- Geliştirilmekte olan araştırma problemiyle doğrudan ilgili olması ve bu problem etrafında örgütlenmesi,
- Araştırma problemiyle ilgili bütün ilgili çalışmaları içermesi ve ilgisiz çalışmaları kapsamaması,
- Kaynakların magazinler, dergiler, gazeteler gibi akademik olmayan belgelerden değil, akademik yayınlardan oluşması,
- Farklı kaynak türlerini içermesi, ancak kullanılan kaynakların büyük çoğunluğunun internet kaynağı olmaması,
- Sadece listeleme ve özetlemeden oluşmaması, literatürdeki görüş ve bulguların güçlü ve zayıf yönlerini göstererek değerlendirebilmesi,
- Konuyla ilgili bilinen ve bilinmeyen şeylerin neler olduğunu özetleyen bir sentez oluşturabilmesi,
- İlgili literatürdeki ihtilaflı (üzerinde uzlaşılmayan) alanları gösterebilmesi,

- Okunan metinlerin çok fazla alıntı yapılmadan, araştırmacının kendi kelimeleriyle özetlenmesi ve yorumlanması,
- Konuyla ilgili daha fazla araştırma gerektiren önemli sorular ortaya koyabilmesi ve
- Yapılacak araştırmanın, araştırma konusuyla ilgili mevcut bilgileri zenginleştireceğini gösterebilmesi gerekir.

Yeterli literatür taramasının yapılmaması, araştırmacıyı birçok önemli bilgiden mahrum bırakacak ve bilimsel bilginin birikimsel olduğu kabul edildiği için araştırmanın değerlendirilmesinde olumsuz bir izlenim oluşturacaktır.

VARSAYIM, ÖNERME VE KAVRAM

Varsayım (Sayıltı)

Varsayım, doğru olduğu kabul edilen yargı ve genellemelerdir. Varsayım, doğru olduğu kabul edilen yargı ve genellemelerdir. Varsayımlar, şekil ve ifade açısından hipoteze benzerler ama hipotezlerin aksine, sınanmak için oluşturulmazlar.

Araştırma problemiyle ilgili varsayımların geliştirilmesinin en önemli nedeni, bir araştırma konusuyla ilgili her şeyin tek bir araştırma içinde incelenemeyecek olmasıdır. Bu nedenle araştırmacılar varsayım oluştururken önceki araştırmalar tarafından ortaya konan, doğruluğu ispatlanmış bulgulara ya da verilere dayanırlar. Bununla birlikte, varsayımların doğru kabul edilmesi, mutlaka doğru oldukları anlamına gelmez. Bu yüzden herhangi bir yargının varsayım olarak kabul edilebilmesi için araştırmacının güçlü kanıtlarının olması gerekir, çünkü eğer varsayımların yanlış olduğu ortaya çıkarsa araştırma anlamsız olacaktır. Bu nedenle varsayımları oluştururken varsayımın doğruluğundan emin olmaya dikkat etmek gerekir. Örneğin, Türkiye'de endüstriyel gelişme ilgili bir çalışma yaptığımızı düşünelim. Marmara Bölgesi'nin Türkiye'nin endüstriyel açıdan en gelişmiş bölgesi olduğu, araştırmanın varsayımlarından biri olacaktır. Bu iddia, araştırma çerçevesinde sınanmayacaktır, doğru olduğuna ilişkin güçlü kanıtlara sahip olduğumuz için doğru kabul edilecektir.

Teoriler, bütün evrende geçerli olan kurallar değildir, sadece belirli koşullarda geçerlidirler. Bir teorinin hangi koşullarda uygulanacağı, hangi koşullarda geçerli olduğu, varsayımlarla ifade edilir. Başka bir deyişle varsayımlar, teorinin sınırlarını çizerler (Lin, 1976, 18). Yukarıda verilen örneğe göre düşünürsek teori, anketi uygulayacak olan anketörlerin yansız davrandıkları ve cevaplayıcıların dürüst davrandıkları varsayıldığında geçerlidir.

Örneğin, karanlık bir odaya girdiğimizi ve odayı aydınlatmak için ışık düğmesine bastığımızı düşünelim. Işık yanmıyorsa düğmenin bozuk olduğunu ya da ampulün patlamış olduğunu düşünebiliriz. Bu durumda ampule elektrik geldiğini doğru kabul ediyoruz (varsayıyoruz) demektir. Düğmenin bozuk ya da ampulün patlak olup olmadığını uygun hipotezler kurarak sınayabiliriz. Ancak eğer varsayımımız yanlışsa, yani elektrikler kesikse, hipotezleri sınamak, odanın neden aydınlanmadığı sorusunu yanıtlamamızı sağlayamaz.

Önerme

Önerme, iki ya da daha çok kavram arasındaki ilişki hakkındaki yargıyı ifade eden bir cümledir. Önermeyi hipotezden ayıran özellik, deneysel verilerle ölçülebilecek değişkenler değil, soyut kavramlar arasındaki ilişkiler hakkında ve teorik düzeyde olmasıdır. Önermelerde kavramlar arasındaki ilişkiler “azalır, artar, azalmasına/artmasına neden olur, olumlu ilişki içindedir, olumsuz ilişki içindedir” gibi terimlerle ifade edilir (Lin, 1976, 18). Örneğin “yoksullukla toplumsal dışlanma arasında olumlu bir ilişki vardır”, “toplumsal bütünleşme arttıkça saldırganlık azalır” birer önermedir.

Kavram

Kavramlar, ortak bir şeylere sahip olduğunu düşündüğümüz bir dizi davranış, tutum ve özelliğin soyut özetidir. Başka bir deyişle kavramlar, kendilerine belirli bir anlam atanmış olan terimler, zihinsel soyutlamalardır.

Her teori belirli kavramlar etrafında örgütlenir. Örneğin çatışmacı teorinin temel kavramları arasında toplumsal kontrol, güç ve sömürü yer alırken, Durkheim'in intihar teorisinde toplumsal bütünleşme ve anomi kavramları merkezidir.

Kavramlar hayal gücü aracılığıyla, deneyimlerden, toplulukların üzerinde uzlaştığı kelimelerden ya da diğer kavramlardan yola çıkılarak geliştirilebilirler. Kavramları geliştirir ve kullanırken sosyal bilimcilerin dikkat etmeleri gereken iki temel nokta vardır. Bunlardan ilki, kavram üzerinde uzlaşma sağlanmış olmasıdır. Bu, bir kavramın herkes için aynı şeyi ifade etmesi gerektiği anlamına gelir. Örneğin, bir ülkede yönetimin ne ölçüde laik, ne ölçüde eşitlikçi ya da demokratik olduğuna ilişkin etkili bir tartışma yapmak, herkesin laiklik, eşitlik ve demokrasi kavramlarından aynı şeyi anlamasına bağlıdır (De Vaus, 1990, 48).

Kavramların herkes tarafından aynı şekilde anlaşılması amacıyla araştırmalarda kullanılan kavramlar tanımlanır. Kavramların tanımlanması, kavramların hem gündelik hayatta hem de akademik olarak ne şekilde tanımlandığını incelemeyi, mevcut tanımları sınıflandırmayı ve insanların bu kavramla ne kastettiklerini iyice anlamayı gerektirir. Daha sonra araştırmacı, kavramın tanımlarından birini seçebilir ya da kavrama ilişkin kendi tanımını yapabilir. Bununla birlikte, kavramlar iletişim kurmak için kullanıldıkları için, en anlamlısı, kelimeyi en genel olarak anlaşıldığı anlamında kullanmak olacaktır (De Vaus, 1990, 48).

Araştırmacıların kavramlarla ilgili dikkat etmeleri gereken ikinci nokta, gereksiz yere yeni kavramların geliştirilmesinden kaçınılması gerektiğidir. Araştırmacı, ancak mevcut kavramların bir olguyu ifade etmede yetersiz kaldığından eminse yeni bir kavram geliştirilmelidir (Ruane, 2005, 48; Lin, 1976, 20).

İŞLEMSELLEŞTİRME, DEĞİŞKEN VE HİPOTEZ

İşlemselleştirme

Önermelerin kavramlar arasındaki ilişkilerin ifadesi olduğunu belirtmiştik. Önermeler, sınanmaya uygun değildirler çünkü soyut kavramları deneysel verilerle ölçmek söz konusu olamaz. Örneğin endüstrileşme, kentleşme, dayanışma, geleneksellik, otorite gibi kavramları ölçmek mümkün değildir. Bu kavramlar hakkında deneysel veri toplayabilmek için kavramların göstergelerinin neler olduğunun ortaya konması ve ölçülebilir somut değişkenler hâlinde ifade edilmesi gerekir. Kavramların ölçülebilir değişkenler hâline getirilmesi sürecine işlemselleştirme denir, Başka bir deyişle işlemselleştirme, kavramların gözlemlenebilir sosyal etkinlikler şeklinde tercüme edilmesidir.

Kavramların varlığına ilişkin olgulara gösterge, göstergelerin ölçülebilir bileşenlerine ise değişken denir (Walliman, 2006, 60). Örneğin kötü barınma koşulları, yoksulluk kavramının göstergelerinden biridir. Bunun değişkenlerinden biri ise evin kanalizasyon sistemine bağlı olup olmaması olabilir.

Örneğin, “Ailede otorite eksikliği, çocuklarda sapkın davranışa neden olur” bir önermedir. Bu önermede öngörülen ilişkiyi sınayabilmek için araştırmacının otorite ve sapkın davranış kavramlarını tanımlaması gerekir. Eğer araştırmada kullanılan kavramları, örneğin otoriteyi ya da sapkın davranışı hangi davranışların, tutumların ya da özelliklerin yansıttığını söyleyemezsek, araştırmanın amacı açısından bu kavramlar kullanışsız hâle gelir.

Değişken

Değişken, varlıklara göre farklı değerler alabilen özellik ya da durumlardır. Başka bir deyişle değişken, davranışların herhangi bir görünüşü ya da değişebilen bir koşul ve özelliktir (Kaptan 1973, 126). Değişkenler, yaş, kilo, boy, gelir gibi nicel ya da cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, tutum gibi nitel özelliğe sahip olabilirler. Bununla birlikte nitel değişkenler de sayısallaştırılarak nicel olarak

ifade edilebilirler. Bir kavramın değişkenleri, neyi ölçerek bu kavramlar hakkında bilgi edineceğimizi gösterir. Bu nedenle değişken geliştirirken değişkenin kavramı ölçtüğünden emin olmak, araştırmamızın ölçmeyi amaçladığı şeyi ölçebilmesini sağlamak açısından son derece önemlidir.

Değişkenlerin belirlenmesi, kavramların netleştirilmesi yoluyla gerçekleştirilir. Örneğin, “Ailede otorite eksikliği, çocuklarda sapkın davranışa neden olur” önermesini ele alalım. Bu önermedeki iki kavram, otorite ve sapkın davranıştır. Sapkın davranış, toplumsal ve hukuksal normlara uymama olarak tanımlanabilir. Bu durumda kavramın hangi boyutunun ele alınacağına karar vermek gerekir. Toplumsal normlara uymama boyutu ele alınacaksa, toplumsal normların neler olduğu tanımlanmalıdır. Toplumsal normlar gelenek, görenek, töre, adetler ya da görgü kurallarından oluşur. Bunlardan hangisi ya da hangileri kapsama girecek, hangileri dışarıda kalacaktır? Toplumsal normların gelenek boyutunun seçildiğini varsayalım. Bu durumda, söz konusu toplumun gelenekleri tanımlanır, böylece hangi durumların geleneğe uymama olarak kabul edileceği ve sapkın davranış olarak sınıflandırılacağı açıklık kazanır. Buna göre de örneğin “bayramlarda akrabalarla bayramlaşma sıklığı” gibi değişkenler geliştirilebilir.

Hipotez (Denence)

Hipotez, iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişki hakkında doğrulanabilecek ya da yanlışlanabilecek olan bir ifadedir. Başka bir deyişle, araştırma probleminin henüz doğruluğu ya da yanlışlığı sınanmamış olan olası çözümlerine ilişkin iddialardır.

Araştırma verileri toplanmadan önce hipotezler saptanmalıdır. İyi bir hipotez, araştırmanın organize edilmesi açısından çok kullanışlıdır. Hipotez, araştırmayı belirli değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi şeklinde sınırlar ve veri toplamanın, çözümlemenin ve yorumlamanın uygun yöntemlerini önerir. Hipotezlerin doğrulanması ya da yanlışlanması sayesinde sahip olunan bilginin doğru mu yanlış mı olduğu açıklık kazanır (Walliman, 2006, 67).

Her araştırmada hipotez kurulması gerekmez. Örneğin keşifsel araştırmalarda ya da nitel araştırmalarda hipotez kurulmaz. Hipotez, neden sonuç ilişkilerini ortaya koymak isteyen açıklayıcı araştırmalarda, başka bir deyişle hipotez sınamaya yönelik araştırmalarda kurulur. Bir araştırma problemi tek bir hipotezden oluşmak zorunda değildir. Araştırmada kullanılması gereken hipotez sayısı çalışılan problemin doğası, çalışılan alanın genişliği gibi faktörlere göre belirlenir.

Hipotezlerin özellikleri şunlardır:

- Sınanabilir olmalıdır,
- Belirli değişkenler arasındaki ilişki hakkında bir ifade olduğu için kapsamı sınırlıdır.
- Araştırma probleminin doğasına, büyüklüğüne ve yoğunluğuna ilişkin yeterli bilgi elde edildikten sonra kurulmalıdır.
- Mevcut bilgilerle, doğrulanmış genelleme ve kuramlarla çelişmemelidir.
- Doğrudan doğruya gözlenebilir veriler üzerine kurulmalı, bu nedenle kavramlar arasındaki değil, değişkenler arasındaki ilişkilere ilişkin olmalıdır.
- Doğru terimlerle ve mümkün olduğunca kısa olarak ifade edilmelidir (Walliman, 2006, 67; Preece, 1994, 66-68; Kaptan, 1973, 118).

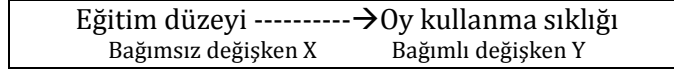
Hipotez sınamaya yönelik nicel araştırmalarda hipotezler, araştırma probleminin ya da problemlerinin cümle hâlinde ifade edilmesiyle kurulabilir. Örneğin, araştırma problemi “Eğitim düzeyi, oy kullanma sıklığını artırır mı?” şeklinde ise, hipotez “eğitim düzeyi arttıkça oy kullanma sıklığı artar” şeklinde kurulabilir.

Bir hipotezde var olduğu ileri sürülebilecek iki tür ilişki olabilir. Bunlardan birincisi karşılıklı değişen ilişki olarak adlandırılır. Karşılıklı değişen ilişki, iki ya da daha çok değişkenin belirli bir yönde birlikte değişmesi anlamına gelir. Örneğin, “kadınların iş gücüne katılım düzeyi arttıkça, ev içi ilişkilerde söz sahibi olma düzeyi de artar” hipotezi, her iki değişkende de aynı anda bir değişiklik olduğunu ifade etmektedir. Bu ilişki, karşılıklı değişen ilişkidir; kadınların iş gücüne katıldıkları için mi ev içi ilişkilerde daha çok söz sahibi oldukları, yoksa ev içi ilişkilerde daha çok söz sahibi

oldukları için mi iş gücüne katıldıkları belli değildir. Nedensel ilişki ise bir değişkende belirli bir yönde meydana gelen bir değişikliğin, diğer değişkende de belirli bir yönde değişiklik meydana gelmesine neden olduğu ilişkilerdir. Örneğin “kadınların iş gücüne katılım oranının artması, ev içi ilişkilerde söz sahibi olma düzeylerinin artmasına neden olur” hipotezi, nedensel bir ilişkiyi ifade etmektedir. Nedensel ilişkilerde neden olan değişkene bağımsız değişken, bir başka değişkene bağlı olarak değişen (sonuç olan) değişkene ise bağımlı değişken denir. İki kavram ya da değişken arasındaki ilişki doğrudan bir ilişki olabileceği gibi, dolaylı bir ilişki de olabilir. Eğer bağımsız değişken bağımlı değişkeni doğrudan etkiliyorsa doğrudan ilişki; aracı değişkenler aracılığıyla etkiliyorsa dolaylı ilişki söz konusudur. Bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki ilişkinin kurulmasını sağlayan değişkenlere aracı değişken adı verilir. Bağımsız değişken X, bağımlı değişken Y, aracı değişken ise Z harfleriyle gösterilirler.

Değişkenlerde meydana gelen değişim, her iki değişkende de aynı yönde olursa aralarında olumlu (pozitif) yönde ilişki, farklı yönlerde olursa olumsuz (negatif) yönde ilişki söz konusudur. Örneğin “çalışmaya ayrılan zaman arttıkça not ortalaması yükselir” ve “çalışmaya ayrılan zaman azaldıkça not ortalaması düşer” önermelerinin her ikisi de olumlu ilişkiyi ifade etmektedir. “Çalışmaya ayrılan zaman arttıkça başarısız olunan ders sayısı azalır” ise olumsuz bir ilişkiyi ifade etmektedir.

Eğitim düzeyinin yükselmesi, oy kullanma sıklığının artmasına neden olur.

Eğitim düzeyinin yükselmesi, siyasete duyulan ilgi düzeyini arttırarak oy kullanma sıklığının artmasına neden olur.

Bir değişkenin bağımlı, bağımsız ya da aracı değişken olması, değişkenin kendisiyle ilgili değil, araştırma problemiyle ilgilidir. Örneğin oy kullanma sıklığı, farklı hipotezlerden birinde bağımlı değişken, diğerinde bağımsız değişken, bir diğerinde ise aracı değişken olabilir.

ARAŞTIRMANIN KAPSAMININ VE SINIRLILIKLARININ BELİRLENMESİ

Araştırmanın kapsamının ve sınırlılıklarının belirlenmesi, araştırmanın yürütülebilirliği açısından son derece önemlidir. Bir araştırmanın neyi ölçmek ya da incelemek istediği, araştırmanın kapsamını oluşturur. Araştırmanın sınırlılıkları ise veri toplama ve çözümlemede kullanılan yöntem ve elde edilecek bulguların niteliğine göre, araştırmadan yapılabilecek çıkarsamaların sınırlarının önceden belirtilmesidir (Jupp, 2006, 325). Araştırmacıdan amaçlarını belirtmesi beklendiği gibi, neyi amaçlamadığını, neyi araştırmayacağını ya da çalışmanın neye izin vermeyeceğini belirtmesi de beklenir. Başka bir deyişle nelerin araştırma kapsamına girdiği, nelerin girmediği belirtilmelidir.

Araştırmanın kapsamının ve sınırlılıklarının ifade edilmesi, araştırmanın sınırlarının çizilmesi, araştırmanın neleri içerdiğinin ve neleri içermediğinin belirlenmesi anlamına gelir. Araştırmacı, araştırmayı sınırlandırmada ilk adımı, oluşturulabilecek birçok muhtemel araştırma probleminden birini seçerek atmış olur. Örneğin, “Üniversitelerin sunduğu sosyal olanaklar, devlet üniversitelerinde okuyan öğrencilerin öğrenme düzeylerini etkilemekte midir?” şeklinde bir araştırma problemi düşünelim. Bu araştırma, üniversitelerin sunduğu sosyal olanakların öğretim üyeleri üzerindeki etkilerini incelememektedir. Üniversitelerin sunduğu fiziksel olanakları da incelememektedir. Ayrıca araştırma kapsamı, devlet üniversiteleriyle sınırlandırılmış, özel üniversiteler araştırma kapsamına alınmamıştır. İlgilenilen olgunun bazı yönlerinin araştırmanın kapsamına alınmamasının nedeni, bu yönlerin araştırmanın odağıyla yakından ilişkili olmamaları ya da araştırmaya ayrılan kaynak ve sürenin kısıtlılığı olabilir. Araştırmalar, belirli bir süre içinde

ve sınırlı maddi kaynaklarla yürütüldükleri için, araştırmanın sınırlandırılması, araştırmanın yürütülebilmesi ve tamamlanması açısından önemlidir.

Araştırmanın sınırlılıklarının bir diğer boyutu da araştırmanın yöntemiyle ve seçilen örneklemle, araştırmanın bulgularının sadece araştırma örneklemine mi yoksa daha büyük bir gruba mı genelleneceği ile ilgilidir. Örneğin, Açıköğretim Fakültesinde okuyan sosyoloji ve felsefe öğrencilerinin okuma alışkanlıkları üzerine bir araştırma yapılıyorsa ve bu öğrenciler içinden seçilen örneklem, evreni, yani Açıköğretim Fakültesinde okuyan sosyoloji ve felsefe öğrencilerinin tamamını temsil edecek nitelikteyse, araştırma sonuçları bu bölümlerde okuyan bütün Açıköğretim Fakültesi öğrencilerine genellenebilir. Ancak, Açıköğretim Fakültesinin diğer bölümlerinde okuyan öğrenciler araştırma kapsamına girmediği için, araştırma bulguları bu öğrencilere genellenemez. Bu da araştırmanın sınırlılıklarından biridir.

Araştırmalarda, araştırma kapsamına nelerin girdiğinin ve nelerin bu kapsam dışında kaldığının açık olarak belirtilmesi gerekir. Araştırmanın kapsamının ve sınırlılıklarının belirtilmesi, hem araştırmacının araştırmanın odağından uzaklaşmasını engeller, hem de araştırmanın verilen süreyi ve kaynakları aşmadan yürütülebilmesini sağlar. Bir araştırmada bir sosyal olguyla ilgili her şeyin birden araştırılamayacağı, bir toplumsal problemin bütün yönleriyle incelenemeyeceği unutulmamalıdır. Kapsam ve sınırlılıklar belirtilmediği takdirde, incelenen olgu ya da olayın bazı yönlerinin araştırmacı tarafından bilinçli olarak kapsam dışında bırakıldığı anlaşılmaz ve bu yönlerle değinilmemiş olması, araştırmanın bir zayıflığı olarak görülür.

ARAŞTIRMANIN AMAÇLARININ İFADE EDİLMESİ

Sosyal araştırmalar, teorik ya da faydacı amaçlara yönelik olarak yapılabilirler. Yöntemlerine göre değişmek üzere sosyal araştırmalar, sosyal yaşam ve ilişkilerdeki düzenlilikleri ortaya koymak ya da bir sosyal olguyu derinlemesine incelemek amacını taşırlar. Bu amaca teorik amaç denir. Sosyal araştırmalar, ayrıca çeşitli toplumsal sorunların değerlendirilmesi ya da çözülmesi amacına yönelik olarak da yürütülürler. Bu amaca da pragmatik (faydacı) amaç denir (Lin, 1976, 5).

Elde edilmek istenen bilginin türüne göre ise, bir araştırma temel olarak üç amaca yönelik olabilir. Bu amaçlar sosyal olgu ya da olayları keşfetme, betimleme ya da açıklamadır. Bu amaçlar doğrultusunda şekillenen üç araştırma tipi vardır. Bunlar keşfedici, betimleyici ve açıklayıcı araştırmalardır. Keşfedici araştırmalar, araştırma konusuyla ilgili olarak neler olup bittiğini anlamak, daha sonra yapılacak kapsamlı araştırmalar için gerekli ön bilgiyi toplamak amacına yöneliktir. Betimleyici araştırmalarda amaç, belirli açılardan araştırma evreninin özellikleri hakkında bilgi toplamak, kişileri, durumları veya olayları tam ve doğru olarak betimlemektir. Açıklayıcı araştırmalar ise değişkenler arasında varsayılan ilişkileri sınamak amacıyla yapılan araştırmalardır. Araştırmanın birden fazla amacı olabilir, ama bu amaçlardan biri diğerlerinden daha baskın olacaktır (Robson 1993, 42). Araştırmanın amaçlarının ne olacağı, araştırmanın yöntemiyle ve seçilen araştırma tipiyle yakından ilişkilidir. Neden sonuç ilişkilerini ortaya çıkarmaya çalışan açıklayıcı bir nicel araştırmanın amacı ile bir olguyu derinlemesine bir şekilde anlamaya çalışan nitel bir araştırmanın amacı birbirinden son derece farklıdır.

Araştırmanın amaçları, araştırma problemini incelemek için neyin ve nasıl ölçüleceğini, tam olarak neyin hedeflendiğini ve bu hedefe ulaşmak için nelerin yapılacağını ifade eder (Walliman, 2006, 71). Bu nedenle amaçların yazılması için kapsam ve sınırlılıkların belirlenmiş olması gerekir. Her araştırmada araştırmanın amacı belirtilir. Amaç cümlesi, problemin kısaca tekrarını içerir ve problemin çözülmesi için nasıl bir yol izlenmesinin tasarlandığını ifade eder. Örneğin açıklayıcı bir araştırmanın amacı “Bu araştırmanın amacı, aile içi şiddete maruz kalan ve kalmayan çocukların madde bağımlılık düzeylerinin karşılaştırılarak aile içi şiddetin çocuklarda görülen madde bağımlılığı üzerinde bir etkisinin olup olmadığının ortaya konmasıdır” şeklinde ifade edilebilir.

Araştırma amaçları belirtilirken genelden öze doğru gidilmelidir. Örneğin, araştırmanın genel amacı “Suç işlemiş çocukların topluma kazandırılmasında etkili olacak hizmetlerin neler olabileceğinin saptanması” olabilir. Bu amaca ulaşmak için araştırmanın özgün amaçları “suç işlemiş çocukların

topluma uyum sürecinde karşılaştıkları problemlerin saptanarak sınıflandırılması”, “suç işlemiş çocuklar arasında toplumla bütünleşebilen ve bütünleşemeyenlerin karşılaştırılarak toplumla bütünleşmeyi sağlayan faktörlerin neler olduğunun ortaya konması” olabilir.

ÖZET

Araştırma konusunun seçilmesinde etkili olan faktörleri değerlendirme

Araştırma konusu, araştırmanın uygulanabilir olmasına ve çok genel olmamasına dikkat edilerek; araştırmacının kişisel deneyimlerinden, daha önce başka araştırmacılar tarafından yapılmış çalışmalardan, kitle iletişim araçlarından, teorilerden, inançlardan ve değerlerden etkilenilerek ve eldeki kaynaklar ve/veya gündemdeki toplumsal sorunlar gibi çeşitli faktörler göz önünde bulundurularak seçilir.

Araştırma probleminin oluşturulması sürecini özetleme

Genel düzeyde araştırma konusu seçildikten sonra bu konu, ilgilenilen olgunun çeşitli boyutları, örneklemin cinsiyeti ya da yaşı, ilgilenilen mekân ya da coğrafi bölge gibi çeşitli açılardan daraltılır ve araştırma problemi olarak ifade edilir. Araştırma problemi, nitel araştırmalarda nispeten daha genel bir soru biçimindedir, nicel araştırmalarda ise daha sınırlandırılmış ve netleştirilmiştir ve genellikle hipotezlerin soru cümlesi hâline getirilmesi şeklinde ifade edilir.

Varsayım, önerme, kavram, işlemselleştirme, değişken ve hipotez kavramlarını karşılaştırma

Varsayımlar, sınanmak üzere oluşturulmamış, doğru olduğu varsayılan önermeler, yargılar ve genellemelerdir. Varsayımlar, şekil ve ifade açısından hipoteze benzerler ama hipotezlerin aksine, sınanmak için oluşturulmazlar. Önerme, iki ya da daha çok kavram arasındaki ilişki hakkında yargı bildiren bir cümledir. Önermeleri hipotezlerden ayıran özellik, deneysel verilerle ölçülebilecek değişkenler değil, soyut kavramlar arasındaki ilişkiler hakkında ve teorik düzeyde olmalarıdır. Kavramlar, insanların dünyayı anlamak ve diğer insanlarla iletişim kurmak amacıyla kullandıkları zihinsel soyutlamalardır.

Kavramların ölçülebilir değişkenler hâline getirilmesi sürecine işlemselleştirme denir. Değişken, varlıklara göre farklı değerler alabilen özellik ya da durumdur. Hipotez, iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişki hakkında, doğrulanabilecek ya da yanlışlanabilecek olan bir ifadedir. Hipotez, değişkenlerden oluşması açısından önermeden, sınanmak üzere oluşturulması açısından da varsayımdan farklıdır.

Hipotez formüle etme

Bir hipotez formüle etmek, iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi bir iddia şeklinde ifade etmektir. Örneğin, araştırma problemimiz “işsiz geçen süre uzadıkça iş bulma isteği azalır mı?” ise, hipotezimiz “işsiz geçen süre uzadıkça iş bulma isteği azalır” ya da “işsiz geçen süre uzadıkça iş bulma isteği artar” olabilir.

Araştırmanın sınırlandırılmasının önemini değerlendirme

Sosyal olgu ve olaylar, bütün yönleriyle tek bir araştırmada incelenemeyecek kadar karmaşık oldukları ve araştırmalar, belirli bir süre içinde ve sınırlı kaynaklarla yürütüldükleri için araştırma kapsamının sınırlandırılması, araştırmanın yürütülebilmesi ve tamamlanması açısından önemlidir.

Araştırmanın amaçlarını belirlerken dikkat edilecek noktaları değerlendirme

Araştırmanın amaçlarını belirlerken araştırma tipinin ve yönteminin ne olduğuna ve araştırmanın kapsamının sınırlandırılmış olmasına dikkat edilmelidir. Farklı araştırma tipleri ve yöntemleri araştırmanın genel düzeydeki amacını (keşfetme, betimleme, açıklama, anlama gibi) farklılaştırır.

Yaşamın İçinden

'Televizyon ve şiddet' ile ilgilendiğimizi ve bu konuda bir araştırma yapacağımızı varsayalım. Teorik düzeyde "Televizyon seyretmek şiddete neden olur" önermesini oluşturabiliriz. Bu iddia çeşitli açılardan tartışılabilir. Ancak bu haliyle sınanmaya uygun değildir. Öncelikle, 'seyretmek' ile kastedilen nedir? Hangi programların, ne kadar süreyle, ne sıklıkta, kaç yaşındakiler tarafından, hangi koşullar altında, planlı mı plansız mı izlendiğinden bahsediyoruz? Televizyon seyretmek tek bir değişkenle ölçülemeyecek kadar karmaşık bir kavramdır. Ama bu karmaşıklığı azaltmak için televizyon seyretme kavramını tek bir değişkene indirgeme çalışmak da çeşitli olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Diyelim ki sadece "Kurtlar Vadisi dizisini seyretmek şiddete neden olur" hipotezini kullanmaya karar verdik. Bu durumda izlenecek programı belirlediğimiz için ölçme süreci kolaylaşır, ama bireylerin izlediği diğer programların şiddet üzerindeki etkilerini görmezden gelmiş oluruz. Ayrıca yapay bir durum yaratmış oluruz çünkü hiç kimse sadece bir tek program izlemez.

İlişkinin diğer tarafına, şiddet kavramına bakalım. Şiddet de karmaşık bir kavramdır. Basitçe 'bu şiddettir, bu değildir' diye bir ayırım yapamayız. Şiddet; şiddet içeren bir bakış ya da konuşma, insanlara veya hayvanlara yönelik şiddet, cansız varlıklara yönelik şiddet, şiddet içeren görüntü veya metinlerden hoşlanma, şiddete eğilim gösterme gibi çeşitli şekillere bürünebilir. Şiddetle bunlardan hangisini ya da hangilerini kastediyoruz? Ayrıca insanların şiddet kavramından ne anladıkları, neyi şiddet olarak değerlendirdikleri de birçok faktöre bağlı olarak farklılık gösterir, biri şiddet içeren bir konuşmayı şiddet olarak değerlendirirken, diğeri bir tokadı bile şiddet olarak değerlendirmeyebilir. Araştırmada ancak somut göstergeleri ölçebileceğimize göre, şiddetin göstergesi olarak neyi kabul edeceğiz? Şiddetin göstergelerini belirledikten sonra bu göstergelerin hepsini ölçmeli miyiz, yoksa sadece bazılarını mı ölçmeliyiz? Kavramlarla ilgili karışıklıklar, ölçümle ilgili zorluklar ve toplumda şiddete neden olan birçok diğer etken göz önüne alındığında, çelişki, bulanıklık ve uyuşmazlık potansiyelinin çok yüksek olduğu görülmektedir. Bu, şiddet içeren televizyon programlarının şiddete neden olmadığı anlamına gelmez. Sorun, şiddet içeren televizyon programları ile şiddet arasındaki bu ilişkiyi, bir sonuca ulaştıracak şekilde göstermenin zor olmasıdır. Bu sorunun çözülebilmesi için araştırma konusu daraltılmalı, kullanılan kavramlar tanımlanmalı, her kavramı hangi değişkenlerin ifade ettiği saptanmalı ve araştırma problemi, uygun bir ya da birkaç hipotez halinde ifade edilmelidir. Bu çerçevedeki bir araştırmanın tasarlanabileceği birçok yoldan biri şudur:

Araştırma Konusu: Cinayet içeren televizyon programlarının gençlerin şiddet eğilimi üzerindeki etkisi.

Araştırma Problemi: Cinayet içeren televizyon dizilerinin seyredilmesi, Eskişehir'de bu dizileri izleyen lise öğrencilerinin şiddet eğilimlerini artırmakta mıdır?

Araştırmanın Amacı: Araştırmanın amacı, Eskişehir'de yaşayan lise öğrencilerinin cinayet içeren televizyon dizilerini izleme sıklığı açısından karşılaştırılması ve bu dizileri izleme sıklığı ile şiddet eğilimi düzeyi arasında bir ilişki olup olmadığının ortaya konmasıdır.

Kavramların Tanımlanması: Cinayet içeren diziler, düzenli olarak her bölümünde en az bir cinayet olayını açık ve net olarak göstererek yansıtan haftalık televizyon programlarıdır. Şiddet eğilimi, kişinin kendisine ya da çevresine fiziksel ya da psikolojik olarak zarar verecek davranışlar göstermedir.

Değişkenler: Cinayet içeren dizilerin seyredilmesine ilişkin değişkenler "bir haftada izlenen cinayet içeren dizi sayısı", "dizilerde görülmüş olan cinayet sayısı" gibi değişkenler; şiddet eğilimi kavramının değişkenleri ise "sahip olunan silah sayısı", "fiziksel şiddete başvurma sıklığı", "bir hafta içinde çevresindeki kişilere vurma sıklığı" olabilir.

Hipotezler: "Haftada izlenen cinayet içeren dizi sayısı arttıkça, fiziksel şiddete başvurma sıklığı artar", "Dizilerde görülmüş olan cinayet sayısı arttıkça, sahip olunan silah sayısı artar".

Kapsam ve Sınırlılıklar: Araştırmada şiddet içeren televizyon programları sadece cinayet içeren dizilerle sınırlandırılmış, cinayetleri dolaylı olarak aktaran, şiddet içerikli görüntülere sahip olmayan ya da kavramların tanımlanmasındaki koşulları göstermeyen dizi ve filmler kapsama alınmamıştır. Bu çerçevede kapsama alınan dizilerdir. Cinayet görüntüleri içeren filmler ile haber ve magazin programları da kapsam dışında bırakılmıştır. Araştırmanın evreni, Eskişehir'de yaşayan lise öğrencileri oluşturmaktadır. Bunun dışındaki eğitim ve yaş grupları araştırma kapsamı dışındadır.